

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Каа-Хемского района

МБОУ СОШ с. Бурен-Хем

СОГЛАСОВАНО

ЗУВР Ооржак

/Ооржак О.Б./

УТВЕРЖДЕНО

Директор Бичекей А.А.

/Бичекей А.А./

Приказ № 2/3
от « 31 » августа 2024 года

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Литературное чтение на родном (тувинском) языке»

для обучающихся 3 «Б» класса

Составила: учитель начальных классов
Багай-оол С.А.

Бурен-Хем 2024

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

3-ку класстын «Литературлуг номчулга» эртеминге тургускан ажылчын программаны Россия Федерациязынын «Россиянын школазы» деп ооредилге-методиктиг болукке, Тыва Республиканын ниити ооредилгезинин эге школага 1-4 класстарга тыва дыл талазы-биле куруне стандарттарынга дууштур, 2008 чылда Наталья Чоодуевна Дамбанын тургусканы тыва дыл программасынга болгаш 2014 чылда 3-ку класска Л.С.Кара-оолдун литературлуг дыл номунга даянып тургускан. Бо ажылчын программа эге школанын Федералдыг куруне стандарттарынын сорулгаларын чедип алырынче угланган.

Ооредиглиг план дараазында методиктиг сумелернин дузазы-биле ажыглаттынмышаан, уругларнын шингээдип алган билиглерин, мергежилдерин, чанчылдарын тыва дыл программасынын негелделеринге дууштур эге класс башкыларынга А.А Алдын-оолдун «Диктантылар болгаш эдертиглер чыындызы»-биле хынаарын сумелеп турар. Тыва Республиканын ниити ооредилгезинин национал девискээр кезээ 3-ку класс оореникчилеринин ниити сайзыралынче, оларнын билиинин практиктиг болурунче угланмышаан программаны тургузарда эртемниинин, дес-дараалашкаанын, коргузуглуунун болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларнын назы-харын барымдаалап тургаш, тургускан.

3-ку класска Л.С.Кара-оолдун Литературлуг номчулга ному 2014 чылда Тыва Республиканын ооредилге болгаш эртем яамызынын сумелээни-биле парлаттынyp ундурген.

ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГА ЭРТЕМИНИҢ НИИТИ ХАРАКТЕРИСТИКАЗЫ:

Эге класстарга литературлуг номчулганы ооредиринин кол сорулгалары:

- 1) Уругларны медреселдиги-биле шын номчуур, бижиир болгаш чугаалаарынга ооредири;
- 2) оларга торээн дыл талазы-биле эге билиглерни бээри;
- 3) уругларны ном ажыглаарынга чанчыктырар болгаш оларнын дылга сонургалын, номчулга болгаш бижилге-биле холбаштыр бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга ундезилээш, оореникчилерни материалистиг кузел-бодал-биле чепсеглээри;
- 4) уругларны мораль болгаш эстетика талазы-биле кижизидери;
- 5) ооренип турар чуулдерни сайгарып, болуктеп, деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарынга оореникчилерни таныштырары.

Номчулга программаны дорт кезектен тургустунган:

1. номчулганын тематиказы
2. класстан дашкаар номчулга
3. номчулга талазы-биле алган билиглерин, чанчылдары болгаш мергежилдери
4. чогаалдарнын хевирлери(жанрлары) практиктиг таныжылга

Чамдык кол темалар класс бурузунун программасында бар. Ынчалза-даа олар анаа катаптап турар эвес уругларнын назы-хары улгадып, билиинин деннели бедээни-биле чергелештир чечен чогаалдарнын хемчээли, утказы болгаш дылдын уран-чечен аргалары чоорту нарыдап, чаа чуулдер немежип бар чыдар.

Эге школага чечен чогаал номчулганынын программаны уругларнын аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадырынче кол кичээнгейни угландырып турар. Оон иштинде бир онзагай черни оореникчилерни шын чугаалап ооредиринин чугула хевири (аргазы) - номчулганын чанчылдарын шингээттирип хевирлээри болгаш ону сайзырадырынче угланган ажылдарны чорудары кол черни ээлеп тура

Номчулга кичээлдеринин кол сорулгазы - ыткыр (дынналдыр) номчурунун хевиринден эгелээш, ханы, медреселдиг иштинде номчурун чедип алыры.

ооредилгенин бирги чылында сос номчурунун аргаларын шингээттирип, ангы-ангы состерни, сос каттыжышкыннарыш домактар болу бээр кылдыр ун аайы - биле (интонация) кожуп, чугурту номчулгаже чоорту шилчиир.

ийиги чылында угаан ажылынын база бир чадазынче унуп, иштинде номчулганын чанчылдарын боттандырат.

Ушку чылында номчулганын темпизин элээн дурген шуудадыр. Номчулга уезинде уе камнаарынын чогумчалыг аргаларын чоп ажыглаарын шингээттирер.

Дертку чылында номчулганыш кол шынарларын (шын, чугурту, меделдиг, аянын) колдуунда шингээди апкан турар. Литературлуг шын адаашкын езугаар болгаш рольдар аайы-биле аянын номчуурун чанчылдарын ап, номчулганын чогуур темпизин шын сагып билген турар ужурулуг.

Эге школанын бугу-ле чадаларында башкы уругларны номчуп билер кылдыр ооредири-биле чергелештир уруглар боттары номчаан чогаалынын уткаын сайгарып, ында кол чуулду илереди, оон чогуур туннелдер ундуруп шыдаптарынче угланган ажылдарны база чорудар. Оон ангыда номчаан сезуглелдерин кезекерге чарып, оларга тус-тузунда аттыварынга, абзацтар дузаы-биле план тургузарынга, номчаан чуулунун уткаын делгеренгей азы дорт кылдыр чугаалап оорениринге чанчыктырат.

Программада бердинген чижек тематикаларга хамаарыштыр номчуур ужурулуг чогаалдар иштинден уруглар торээн черинин, долгандыр турар хурээлелдин; эш-оор болгаш уе-чергелеринин, оларнын чуртталгазынын, оюн-тоглаазынын, ужурулдарынын; бойдус болгаш оон камгалалынын; тыва чоннун чаагай чанчылдарынын; тврээн чуртунун тогузунден барымдааларнын дугайында билиглерни шингээди алырлар

- Домактын чугула кезигуннерин, домак иштинде состернин харылзаазын шын тып билген турар.
- Созуглел-биле ажылдап, ында домактарны дес-дараалаштыр аас болгаш бижимел чугаанын дузаы-биле дамчыдып билген турар ужурулуг.

ӨӨРЕДИЛГЕ ПЛАНЫНДА «ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГА» ДЕП ЭРТЕМНИН ТУРУЖУ:

Ниитизи-биле программа езугаар 3-ку класска базистиг ооредилге планында торээн дылды оорениринге 3-ку класска 3 шакты берип турар: 2 шакты тыва дылды оорениринге, 1 шакты литературлуг номчулгага берген. Ниитизи-биле литературлуг номчулгага 3 ку класска 35 шак бердинген, а неделяда 1 шак кордунген.

Бо шактарны улдуннар аайы-биле улелгезин башкы боду тургузуп алыр, кичээлдерге чижеглей хувааны мындыг:

- 1 улдунда – 8 шак
- 2 улдунда – 8 шак
- 3 улдунда – 10 шак
- 4 улдунда – 8 шак

3 -КУ КЛАССКА НОМЧУЛГА ПРОГРАММАЗЫНЫН ШИНГЭЭТКЕНИНИН ПЛАНИНАТТЫНГАН ТУННЕЛДЕРИ:

Личностуг (бот-тускайлан онзагайлыг)

Оореникчилерге хевирлеттинген турар билиглер:

- Төрээн дылывыс харылзажырынын база мээ-медереливистин шынарын коргузеринин кол чепсээ;
- Төрээн дыл национал культуравыстын кол болуушкуну;
- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдын бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чоптут ажыглап билири.;
- Төрээн дылын улаштыр оорениринге сонуургалын оттурары;
- Аас болгаш бижимел чугаага дылдынуран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.
- Бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга ундезилээш, материалистиг узел-бодал-биле чепсеглээри.

Оореникчилерге хевирлеттинип болурунун билиглери:

- Төрээн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттырарынга оореникчинин бот киржилгеzi;
- Аас чугаага дылдын уран-чечен аргаларын эстетиктиг талазынче угландыраы.

Предметтиг (эртемге хамаарыштыр)

Оореникчилернин хеворлеттинген турар ужурлуг билиглери:

- чогаалдын утказынын аайы-биле айтырыгларга харыылаары, болуушкуннарнын дес-дараалашкаан тодарадыры,
- дыңнаан азы номчаан өөредилге база чечен чогаал сөзүглелинге айтырыгларны салыры;
- сөзүглелдернин тускай хевирлерин тодарадыры;
 - сөс-биле ажылдаары (сөстүң хөй уткалыы, дорт болгаш доора уткаларын тодарадыры);
 - утка болгаш дыл-домаанын талазы-биле созугледди пауза, интонация болгаш номчулганын темпизин барымдаалап шын, медерелдиг, аянын номчууру;
- .

Метапредметтиг

Регулятивтиг (углаар-баштаар)

Оореникчилернин чогуур деннелге билип алыр ужурлуг:

- Ооренип турар эртемнин тема, болук аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- Башкынын удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны кууседип ооренири;
- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы кылып билири.
- Салдынган сорулгага дууштур кылыр ужурлуг ажылды планнап, хайгаарап, оон туннелинге чедеринин болдунар аргаларын тодарадып билирин ооредир.
- Сорулганы шын салып, ону чедип аларынын аргаларын дилеп , тып билирин ооредир.
- Ооренген чуулдерин сайгарып, болуктеп, деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чаа чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарынга оореникчилерни чанчыктырар.
- **Оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:**
- Ооренген темазынга алган билиглери туннеп болгаш унелеп билирин боттандыраы;
- аас болгаш бижимел чугааны дылдын негелдери-биле чогуур уезинде практика кырынга оскертип болгаш ажыглап билири

Билиин ханыладырынга туннелдер (познавательные)

Оореникчилернин ооренип алыр ужурлуг билиглери:

- билиин ханыладырынга дууштур сорулганы салып билири;
- херек дыннадыгларны ангылаары; херек билиглери дилеп-тывары;
- аас болгаш бижимел чугааны шын тургузуп билири;
- тургустунуп келген айтырыгларны тода, шын шиитпирлээр аргаларны дилеп-тывары;
- дыннаан, номчаан созуглелдеринден херек, кол чуулду тывары;
- берге айтырыгга шын харыыны дилеп-тывары.
- Чаа чувени билип алыр чуткул-сонуургалын улам сайзырадыр

- Словарьда, библиотека каталогтарында бар чугула медээлерни кылып, ону дилеп, шыгжап чанчыгары. Компьютерге ажылдап ооренири.
- Эштежип ажылдаарынга ооренир. Бодун ангы-ангы рольдарга киириштирер (удуртур, кууседир)
- Херек материалдарны дилеп, тып билири. (янзы-буру номнар, словарь, интернет)

Оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- Библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып, ажыглап билири;
- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медреселдиги-биле тургузуп билири;
- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып, дамчыдып билири;
- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири;

Коммуникативтиг. (Аас чугаага ооренири)

Оореникчилернин ооренип алыр билиглери:

- аас чугаага диалогту ажыглап билири;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чанчыгары;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шийтпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- коммуникативтиг сорулгаларны дыннакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медээни, билигни чедирери;
- удур-дедир хыналда уезинде бот-боттарынга дузаны уезинде чедирип, билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шийтпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Номчулгага болгаш чугаа сайзырадылгасынга оореникчилернин кол билиглери, мергежилдери болгаш чанчылдары:

- утка болгаш дыл-домаанын талазы-биле чедиштир созугледди пауза, интонация болгаш номчулганын темпизин барымдаалап шын, медреселдиг, аянныг номчууру;
- номчулга уезинде нарын состерни, ылангыя кылыг состерин, чуве аттарын, утка талазы-биле тудуш холбаалыг состерни бот-боттарындан адырбайн, тудуштуруп номчууру;
- созуглелде чугула утка илередир состу ылгап билири;
- баштай иштинде номчааш, оон соонда аянныг ыткыр номчууру;
- диалогту аянныг рольдап номчууру;
- иштинде оожум болгаш шилилгелиг номчулганын аргаларын шингээдип алганы;
- номчулганын темпизин сагып шыдаары (**1 минутада- 65-70 сөс**);
- созуглелдин кезектерин чогаалда болуушкуннарнын дес-дараалашкаан болгаш утка талазы - биле харылзааларын тодарадып билири;
- улуг эвес созуглелди ангы-ангы кезектерге чарып, кезек бурузунге ат(эге) чогаадыры;
- башкынын дузазы-биле созуглелдин планын тургузары;
- номчаан чуулунун утказын делгередири болгаш кысказы-биле допчулап чугаалаары.
- чогаалдын кол бодалын илередип, бодунун состери-биле ону бадыткаары;
- чогаалдын киржикчилеринин чугаазын, чуну кылып турарын барымдаалап, оларга унелел бээри;
- болуушкуннун чылдагаанын тайылбырлап шыдаары;
- хайгаараан, корген-билген чуулдеринин дугайында башкынын дузазы-биле сайгарган чуруктарга хамаарыштыр кыска чугаалар тургузары;
- делгеренгей болгаш кыска план езугаар номчаан чуулунун утказын чугаалаары

КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИКТИГ ПЛАННААШКЫН

№	Кичээлдин темалары	Шагы	Хуну
----------	---------------------------	-------------	-------------

1	Моорей «Угаангырлар, сагынгырлар» Е. Танова. Тыва черге йорээл.	1	05.09
2	Аас чогаалынын биче хевирлери. Тывызыктар. Улегер домактар.	1	12.09
3	С. Сурун-оол. Аккырмаа биле ийи. Е. Танова. Ийи.	1	19.09
4	Н. Носов. Бодалга бодааным. Ч. Ондар. Эдилелдин ээзинде.	1	26.09
5	О. Саган-оол Куску аргага(Узунду) Э.Кечил-оол.Кайгамчыктыг картошкам	1	03.10
6	Ю. Кюнзегеш. Шартылаа биле Кымыскаяк. Ю. Кюнзегеш. Ажыл	1	10.10
7	О. Сувакпит. Арзылан биле Пар. О. Сувакпит. Салааларым.	1	17.10
8	Чогаадыг «Ажыл шупту хундукелдиг»	1	24.10
9	К.-Э. Кудажи. Мыйыт С. Сурун-оол. Уутгунмас тоорук.	1	07.11
10	М. Пришвин. Алдын шынаа. С Комбу. Чогум чул ол, уруглар?	1	14.11
11	С. Сурун-оол. Хек. Г. Скребицкий. Куштарнын медээзи	1	21.11
12	Б. Ховенмей. Кыш М.Кенин-Лопсан.Кыштын шулукчузу	1	28.11
13	А.Пушкин «Кыш» М.Кенин-Лопсан «Харжыгаш»	1	05.12
14	Л.Толстой. Ак кодан. Л. Чадамба Соок-Ирей	1	12.12
15	Чогаадыг «Кыштын чурумалы»	1	19.12
16	КДН. Кыш дугайында шулуктер	1	26.12
17	М. Кенин-Лопсан. Оскус ангыр Ч.Кара-Куске. Хурээлелди камгаланар!	1	16.01
18	О. Сувакпит «Эмнеп алган»	1	23.01
19	С. Пюрбю Сагынгыр куске С. Маршак. Угаанныг Кускежик Тоол	1	30.01
20	С.Пюрбю «Кажар диин» С.Пюрбю «Оптут Чыккылаа»	1	06.02
21	Т.Кызыл-оол «Бодаган», «Багай чанчыл»	1	13.02
22	Э.Кечил-оол «Шолалатканым» А.Барто «Ийи алышкы»	1	20.02

23	Бистин проективис «Бистин ачаларывыс – Ада-чуртувус камгалакчылары»	1	27.02
24	Б.Ховенмей «Ием холу» С.Тока «Ававыс чокта»	1	06.03
25	Э.Кечил-оол «Ава созун дыннавака»	1	13.03
26	О.Саган-оол «Онза уе» Л.Чадамба «Часкы тарылга»	1	20.03
27	Улустун тоолдары Хам бору биле Шинчээчи бору Чыраа кулун	1	03.04
28	К.Ондар «Мени таныыр» С.Комбу «Сайдаяк»	1	10.04
29	О.Саган-оол «Оол биле кушкаш», «Элик оглу»	1	17.04
30	Тоогу чугаалар Дуза дилээн адыг Аскыр дагаа чуге дан бажында алгырар апарганыл?	1	24.04
31	Ч.Кара-Куске «Чылгылаар мен» «Чунгу»	1	01.05
32	С.Сурун-оол «Шериг-оолдун олчазы»	1	08.05
33	Л.Чадамба «Каас уе» С.Сурун-оол «Чодураа»	1	15.05
34	Проект «Мээн ынак чогаалчым»	1	22.05

“Литературлуг номчулга” деп эртемниң материал-техниктиг хандырылгазы

Литература, өөрөдиглиг херекселдер:

- Авторлуг программалар;
- Тыва Республиканың ниити болгаш профессионал өөрөдилге яамызының сүмелээн өөрөдилге номнары;
- “Литературлуг номчулга” деп эртемни башкылаарда ажыглаар методиктиг сүмелер;
- Класстан дашкаар номчулга номнары.
- Матпаадыр.
- “Башкы” сеткүүлү;
- Өөреникчилер-биле ажылдап тургаш ажыглаар янзы-бүрү карточкалар, азар таблицалар;
- Дузалал литература (справочниктер, словарьлар, энциклопедиялар дээш оон-даа өске).

Өөрөдилге-техниктиг херекселдер;

- Янзы-бүрү көргүзүг материалдары (электроннуг таблицалар, презентациялар);
- Компьютер;
- Принтер.

